

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒
สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ศุข)
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ภูมิลำเนาเดิม	(ไม่ปรากฏ)
วันประสูติ	(ไม่ปรากฏ)
วันสถาปนา	ปีชวด พ.ศ. ๒๓๓๗ ในรัชกาลที่ ๑
วันสิ้นพระชนม์	วันพุธ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวดอัฐศก จ.ศ. ๑๑๗๘ ตรงกับวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๘ ในรัชกาลที่ ๒
พระชนมายุ	(ไม่ปรากฏ)
ทรงดำรงตำแหน่ง	
สมเด็จพระสังฆราช	๒๓ ปี

พระประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ทรงมีพระประวัติเบื้องต้นเป็นมาอย่างไร ไม่ปรากฏหลักฐาน ปรากฏแต่เพียงว่า เมื่อครั้งกรุงธนบุรี ทรงเป็นพระราชอาคันตุกะที่พระญาณสมโพธิ อยู่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งในขณะนั้นเรียกว่า “วัดสลัก” ในปี พ.ศ. ๒๓๒๗ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระธรรมเจดีย์

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระพนรัตน์ ซึ่งเป็นตำแหน่งรองสมเด็จพระสังฆราช ดังที่สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบาย ไว้ว่า “ตำแหน่งพระพนรัตน์นั้นนับว่าเป็นสังฆราชองค์ ๑ รองแต่สมเด็จพระอริยวงษ์ลงมา ในทำเนียบ สมณศักดิ์ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่ามา มีตำแหน่งสังฆปริณายก ๒ องค์ เรียกว่า “พระสังฆราชซ้าย ขวา” สมเด็จพระอริยวงษ์เป็นพระสังฆราชฝ่ายขวา ว่าคณะเหนือ พระพนรัตน์เป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย ว่าคณะใต้ พระเกียรติยศมีสุพรรณบัฏจารึกพระนามเมื่อทรงตั้งทั้ง ๒ องค์ แต่ที่พระพนรัตน์โดยปกติไม่ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวานั้นเป็นสมเด็จพระอริยวงษ์ทุกองค์ จึงเรียกว่า “สมเด็จพระสังฆราช” และจึงเป็น มหาสังฆปริณายก มีศักดิ์สูงกว่าพระสังฆราชฝ่ายซ้าย ที่พระพนรัตน์แต่ก่อนมา ทรงยกพระเกียรติยศเป็น สมเด็จพระสังฆราช ฟังเป็นสมเด็จพระสังฆราชทุกองค์แต่รัชกาลที่ ๒ เป็นต้นมา”

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ รูปที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ครั้งยังทรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมเจดีย์ ในสมัยนั้นวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ยังเรียกว่า “วัดสลัก” เป็นพระอารามที่อยู่ในเขตพระนคร และเป็นพระอารามหลวงมาตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรี วัดสลักเป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า ในสมัยที่สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์

วัดสลักได้เปลี่ยนชื่อมาถึง ๓ ครั้ง คือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ทรงปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ และทรงขนานนามเปลี่ยนเป็นวัดนิพพานาราม

ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปรารภพร้อมด้วยสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท จะทำสังคายนาพระไตรปิฎก ทรงพระราชดำริเห็นว่าวัดนิพพานารามสมควรเป็นที่ประชุมสงฆ์ทำสังคายนา จึงโปรดให้เปลี่ยนนามใหม่ว่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๔๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้เป็นที่อยู่ประชุมพระราชาคณะสอบไล่พระปริยัติธรรมภิกษุสามเณร จึงโปรดให้เปลี่ยนนามพระอารามอีกครั้งว่า วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ แต่คนทั้งหลายเรียกว่า วัดมหาธาตุ ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบริจาครูปเป็นส่วนของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ซึ่งทิวศดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ให้ปฏิสังขรณ์ แล้วโปรดให้เพิ่มสร้อยต่อนามพระอารามเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ว่า “วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์” ดังที่ปรากฏสืบมาจนบัดนี้

การสังคายนาพระไตรปิฎก

สมเด็จพระสังฆราช (สุข) ซึ่งขณะนั้นทรงสมณศักดิ์ที่พระพนรัตน์ ทรงเป็นพระเถระที่มีบทบาทสำคัญในการสังคายนาพระไตรปิฎก ทรงได้รับมอบหมายหน้าที่เป็นแม่กองชำระพระวินัยปิฎก ในครั้งที่มีการสังคายนาพระไตรปิฎกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ อันเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทรงเป็นผู้ชำนาญ รอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกพระองค์หนึ่ง

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

หลังจากสมเด็จพระสังฆราช (ศรี) สิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ. ๒๓๓๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระพนรัตน์ (สุข) เป็นสมเด็จพระสังฆราช นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และโปรดให้สถิต ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

พระเกียรติคุณ

พระกรณียกิจพิเศษในรัชกาลที่ ๑

สมเด็จพระสังฆราช (สุข) ทรงเป็นที่เคารพนับถือของพระราชวงศ์ และทรงเป็นพระราชาอุปัชฌายารย์ของพระราชวงศ์หลายพระองค์

- พ.ศ. ๒๓๓๕ ทรงเป็นพระราชาอุปัชฌายารย์ของสมเด็จพระราชวังบวรสถานพิมุข กรมพระอนุรักษเทเวศร์ เมื่อครั้งทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
- พ.ศ. ๒๓๓๗ ทรงเป็นพระราชาอุปัชฌายารย์ของสมเด็จพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ เมื่อครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ

- พ.ศ. ๒๓๓๘ ทรงเป็นพระราชอุปัชยาจารย์ของสมเด็จพระบรมราชาธิราชวรมหาสุรสิงหนาท เมื่อครั้งทรงผนวชเป็นครั้งที่ ๒ ประทับ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

พระกรณียกิจพิเศษในรัชกาลที่ ๒

พ.ศ. ๒๓๕๓ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) ได้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจสำคัญอีกครั้งคือ ทรงเป็นพระราชอุปัชยาจารย์ของสมเด็จพระบรมราชาธิราชวรมหาเสนาอนุรักษ์ เมื่อครั้งทรงผนวชเป็นครั้งที่ ๒ หลังเสด็จกลับจากศึกพม่า แล้วทรงประชวรไข้ป่า พระอาการหนักมาก ครั้นหายจากประชวรแล้วจึงเสด็จออกทรงผนวชอีกครั้ง และประทับอยู่ที่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์เป็นเวลา ๗ วัน จึงทรงลาผนวช

การจัดสมณทูตไทยไปลังกา

พ.ศ. ๒๓๕๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดให้สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) จัดคณะสมณทูตออกไปยังลังกาทวีป หลังจากที่ว่างเว้นการติดต่อกันมาเป็นเวลานานกว่า ๕๐ ปี โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ ๓ ประการคือ

๑. เพื่อฟังข่าวคราวพระพุทธศาสนาในลังกา
๒. เพื่อทรงบูชาเจดีย์ฐานต่าง ๆ ในลังกา
๓. เพื่อให้การเจริญศาสนาไมตรีระหว่างไทยกับลังกา ดำเนินไปอย่างที่เคยเป็นมาแต่ก่อน

การจัดสมณทูตไทยไปลังกาในครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แม้ว่าจะมิได้โปรดให้สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) เป็นผู้จัดการเรื่องต่าง ๆ ด้วยพระองค์เองโดยตรง เนื่องจากขณะนั้นทรงชราภาพมากแล้ว แต่ทรงอาราธนาสมเด็จพระพนรัตน์ (มี) กับพระพุทโธษาจารย์ (บุญศรี) ให้เป็นผู้จัดการแทน แต่ก็กล่าวได้ว่าคงได้ทรงเป็นที่ปรึกษาอย่างสำคัญในการครั้งนี้

พระอวสานกาล

สมเด็จพระสังฆราช (ศุข) สิ้นพระชนม์เมื่อวันพุธ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวดอัฐศก จ.ศ. ๑๑๗๘ ตรงกับวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๕ เวลา ๐๘.๐๐ นาฬิกา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระชนมายุเท่าใดไม่ปรากฏ แต่จากสถานการณ์แวดล้อม สมเด็จพระบรมราชาธิราชวรมหาเสนาอนุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า คงมีพระชนมายุเกิน ๘๐ พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นเวลา ๒๓ ปี